

سکه‌ها و یارته

• نعمت‌اله علی محمدی

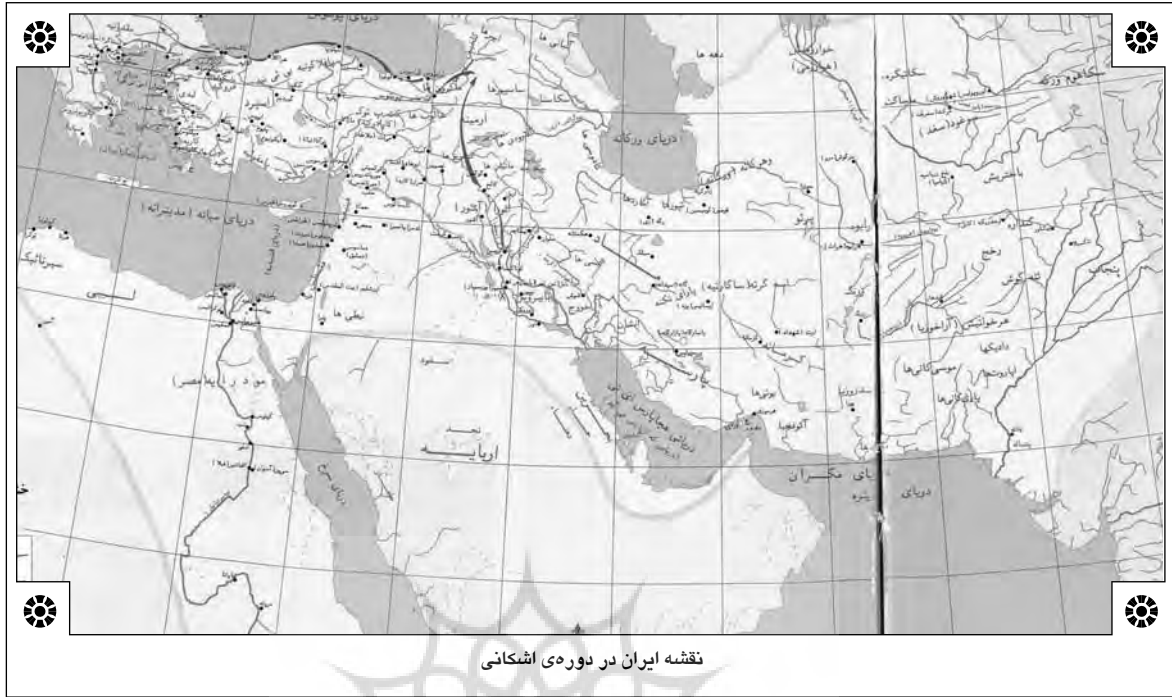
A VIEW OF THE HISTORY AND COINAGE OF THE PARTHIANS: WITH DESCRIPTIVE CATALOGUES AND TABLES. ILLUS. WITH A COMPLETE SET OF ENGRAVINGS OF COINS. A LARGE NUMBER OF THEM UNPUBLISHED

■ A View of The History And Coinage of The Parthians with Descriptive and Tables
■ John Lindsay

مقدمه

با توجه به منابع دست اول، اشکانیان از لحاظ نژادی به قبیله داهه یکی از اقوام کوچ‌رو منطقه ماوراءالنهر و دشت‌های جنوب سبیری باز می‌گردد. بر اثر فشار اقوام زرد پوست به سایر اقوام منطقه باعث شد اقوام منطقه به طرف غرب روی بیاورند. اقوام یوئوچی به سبب فشار هون‌ها به سایر اقوام منطقه فشار وارد کردند و این اقوام را به سوی جنوب و جنوب غربی یعنی ایران و هند کوچ دادند. از جمله این اقوام قوم داهه هستند. اقوام داهه در اثر کوچ با قبایل زرد پوست منطقه اختلاط پیدا کردند. این قوم یکی از اقوام سفید پوست سکایی بوده که در اثر برخورد با قبایل زرد پوست مهاجر منطقه تحت تأثیر آداب و رسوم و اعتقادات آنها قرار گرفتند و از لحاظ زندگی و خلق و خوی به اقوام زرد پوست و سکایی شبیه شدند که در هزاره اول ق. م به منطق پارت شمال خراسان امروزی کوچ کردند و این قوم سالیان دراز تحت تابعیت دولت هخامنشی بودند. با سقوط دولت هخامنشی به سال ۳۳۰ ق. م. و استقرار دولت سلوکی در این منطقه به سبب درگیری ۸۰ ساله با روم سایر اقوام و ممالک همجوار بالاخره رو به ضعف نهاد و ایالت‌های متعدد زیر سلطه دولت سلوکی از وضع موجود سوء استفاده کرده و اعلام استقلال کردند.

به سبب ضعف عمده دولت سلوکی در اداره کشور به تدریج قدرت دولت سلوکی بر فلات ایران کم شد و دولت‌های چون باکتريا در شرق به سال ۲۵۶ ق. م. و همچنین اشکانیان به سال ۲۵۰ ق. م. یا بنا به روایتی به سال ۲۴۸ ق. م. در جوار آن به وجود آمدند. دلیل قیام ارشک سر سلسله دولت اشکانی در منابع متفاوت گزارش شده است ولی نظر مشترک برخی از منابع به سبب ظلم و ستم حاکم منطقه شرقی سلوکی «آگاتوکلس» بر مردم بوده است که آنان بر آن داشت تا بر علیه دولت سلوکی دست به قیام زنند. با این توضیح دولت اشکانی از این میان سر بر آورد. این دولت با درایت و پشتکار شاهان توانست به مرور زمان دولت بزرگ و با دوامی را نسبت به سایر دولت‌هایی چون: سلوکیان، باکتريا، هندوسکایی، موریان، سکا‌های سیستان..... پایه‌گذاری کنند و حتی نسبت به هخامنشیان با دوام‌تر ظاهر شوند. دامنه وسعت این دولت از طرف غرب به کناره‌های دریای مرمره و اژه می‌رسید و از طرف شمال به دریایچه آرال و شمال غرب به کوه‌های قفقاز و دریای سیاه و از طرف شرق به رودخانه سند در هند می‌رسید. شاید بتوان گفت؛ اگرچه از لحاظ وسعت این دولت هرگز با دولت هخامنشی برابری نمی‌کرد ولی کمتر از آن هم نبود و این دولت به مدت ۴۸۰ سال قدرت و حاکمیت خود را بر بخشی از منطقه تحت سلطه

محتوی کتاب:

مؤلف کتاب آقای جان لیندسی، کتابش را به دو بخش عمده تقسیم کرده است. با توجه به عنوان کتاب حاضر می‌توان دریافت که حوزه کاری آن ابتداءً با عنوان تاریخ پارت‌ها و به دنبال آن بررسی سکه شناسی این دوره از تاریخ پارت‌ها است. بخش اول کتاب در حدود ۱۲۷ صفحه است که لیندسی در آن به شرح و توصیف شاهان اشکانی و همچنین به متصرفات، درگیری‌ها با ممالک همجوار و همسایگان، اقدامات آنها در توسعه و آبادانی، کشور داری و می‌پردازد. در این ۱۲۷ صفحه آقای لیندسی سعی دارد، حکومت ۴۸۰ ساله اشکانیان را در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. در این بخش مؤلف از منابع دست اول این دوره سود می‌جوید منابعی چون: تاسیتوس، آپیان، دیوکاسیوس، ژوستین، پلوتارک، اروسوس، ژوزفیوس، پولوبیوس..... و با تاسی از آنها این بخش از تاریخ را شرح و وصف می‌کند.

مؤلف در بخش مقدمه کتابش می‌نویسد: «در این حوزه به شکلی که من در کتابم به آن اشاره می‌کنم تا به امروز شخص دیگری به آن اهتمام نکرده است؛

چراکه کتاب‌های که تألیف یافته است از نقایص بسیاری رنج می‌برد و من از آنها رضایت چندانی ندارم و به این سبب سعی کردم کاری غیر آنها ارائه دهم که رویه‌های متفاوت‌تر از سایرین داشته باشد. کتاب‌های تألیفی تا این دوره از زمان هیچ کدام به صورت دقیق به شاهان و شاهزادگان کوچک محلی اشکانیان نپرداخته است و اثر حاضر بر آن است که در حوزه اهتمام ورزد. اگر به آثاری که در این دوره تألیف شده است با دقت توجه شود، می‌توان دریافت که هیچ یک از کتب تألیفی با دقت و توجه خاص به اوضاع سیاسی، اجتماعی ایران این دوره توجه نکرده‌اند

هخامنشیان حفظ کرد و با درایت تمام در طول این مدت یکی از دو قدرت بزرگ جهان عهد باستان به حساب می‌آید.

تعداد پادشاهان این سلسله در منابع دست اول متفاوت ذکر شده است. ولی اکثر منابع تعداد شاهان این سلسله را بین سی و پنج تا چهل و پنج نفر متذکر شده اند. برخی از شاهان این سلسله گویا شاهان محلی بودند که با اجازه دولت مرکزی به ضرب سکه می‌پرداختند. با تحقیقات به عمل آمده میزان زیادی از سکه‌های این سلسله بزرگ دنیای باستان بدست آمده است. سکه‌های بدست آمده در قالب‌های سکه‌های نقره ای، برنزی، و طلا با واحد پولی (دراخما) در مناطق متعدد قلمرو اشکانی ضرب شده‌اند.

اهمیت کتاب:

اثری که به معرفی آن خواهیم پرداخت از جمله آثاری هست که هم به بخش تاریخی و هم بخش سکه شناسی این دوره توجه کرده است. معرفی آثار این چنینی به روشن تر شدن تاریخ اشکانیان و به دنبال آن حدود، ثغور، متصرفات، همسایگان و ممالک همجوار آن، کمک بزرگی می‌کند. ضرورت دارد از آثار این

چنینی در جهت روشن تر شدن ابهامات موجود تاریخ پر از فراز و نشیب ایران این دوره با توجه به مسایل سیاسی، اجتماعی، نظامی، فرهنگی و دینی استفاده شود. با این مقدمه به بررسی کتاب مروری بر تاریخ و سکه شناسی پارتیان اثر جان لیندسی می‌پردازیم. کتاب حاضر به سال ۱۸۵۲ میلادی (یعنی سال‌های که دولت‌های اروپایی تحت عناوین گذر مستشرقان به شرق جهت شناسایی تاریخ شرق به منطقه حرکت کردند)، در لندن توسط مؤسسه موری کورک در ۲۵۰ صفحه تألیف یافته است.

و از حدود و متصرفات، مسایل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و حتی دینی اطلاعات چندان مفیدی ارائه نمی‌کنند. ولی متأسفانه این رویه شگرف در هیچ یک از آثار تالیفی رعایت نشده و یا به آنها پرداخته نشده است و من سعی دارم این رویه را در کتاب حاضر ارائه دهم.^۱ و به این دلیل تحقیق‌ام را شروع کردم تا کتاب حاضر را به چاپ برسانم.^۲

در کتاب حاضر از دو رویه استفاده شده است:

رویه اول: شرح و توصیف تاریخ سیاسی و اجتماعی اشکانیان با تاسی از منابع دست اول
رویه دوم: استفاده از منابع سکه شناسی و تحلیل و بررسی داده‌ها و اطلاعات آن.

مؤلف علاوه بر اشاره به مؤلفه‌های مورد استفاده در کتاب از تجربیات و اطلاعات افرادی که در این عرصه او را یاری داده‌اند یاد می‌کند. او در مقدمه کتاب می‌نویسد: «افراد زیادی در نوشتن کتاب به من کمک کردند و جا دارد اسامی از آنان در این جا قید شود. افرادی چون: لی نورمنت، ریچارد ساینٹ هیل، بار تلمه، ویلیام نیلی گان، توماس بین، جی. پی. بالین کولیح.....»^۳

او می‌نویسد: «در شرح و توصیف سکه‌ها از آقای ویلیام نیلی گان کمک زیادی گرفتیم تا مجموعه حاضر را آماده کنیم و همچنین آقای یورک تعدا زیادی از سکه‌ها را در اختیار من قرار داد تا از آنها در تألیف سود جویم. آقای نیلی گان آثار بسیار ارزشمندی را در اختیارم قرار داد و شاید بتوان گفت آثار بی نظیری از شاهان اشکانی را به من داد تا از آنها استفاده کنم.»^۴ همچنین آقای لیندسی می‌نویسد: «یکی از بهترین دوستانم آقای ریچارد ساینٹ هیل در تألیف کتاب کمک زیادی به من کرد. او برای تکمیل شدن کتابم اطلاعات بسیار ارزشمندی از منابع دست اول را در اختیارم گذاشت. در راستای همین هدف او آثار ادبی بسیار مهم شرق را به من داد تا در تألیف کتابم از آنها استفاده بکنم. علاوه بر این مجموعه از سکه‌های این دوره که سری بی نظیری از سکه‌های اشکانی است، آن را برای من ارسال کرد و آنچه را که در بخش سکه شناسی کتاب حاضر آمده است از پی تلاش این دوستان رقم خورده است.»^۵ آقای لیندسی در مورد بخش سکه شناسی می‌نویسد: «در این بخش در مورد سکه‌های نقره‌ای و برنزی هیچگونه تلاشی صورت نگرفته است. او به تعداد ۳۰۰ سکه نقره‌ای و به تعداد ۱۰۰ سکه برنزی را در این مجموعه از سکه‌های شاهان و شاهزادگان اشکانی در موضوعات مختلف ساماندهی می‌کند.»^۶

و می‌نویسد: «تعدا زیادی از سکه‌های نقره‌ای در اندازه‌های بسیار کوچک توسط خیلی از مورخان و سکه شناسان و نویسندگان معاصر به آنها توجهی نشده است. این سکه‌ها به صورت دراخما هستند که نویسندگان امروزی در دسته بندی آن کوتاهی و حتی غفلت کرده‌اند. در حالی که این مجموعه از سکه‌ها که در کنار آن تعدادی از سکه‌های برنزی هم قابل طرح هستند از نظر و توجه به دور مانده است. به این سری از سکه‌ها تاکنون هیچ توجهی نشده یا اصلاً در آثار متعدد تا این زمانی حرف و حدیثی به میان نیامده است و به این منظور اثر حاضر قصد دارد تا این مجموعه بسیار ارزشمند را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.»^۷

لیندسی در جای دیگر می‌گوید: «در بحث سکه شناسی حاضر از اثر آقای یورک استفاده زیادی کرده است به طوری که او اشاره می‌کند، آنچه که او را در این راه مصمم کرده است، خواندن کتاب و آثار یورک بوده است که او را تشویق کرد تا

سکه‌های این دوره را مورد توجه قرار دهد.^۱ او در ضمن کار خود می‌گوید: «یازده سکه نقره‌ای از اردوان چهارم به دست او رسیده است که سری بسیار جالب و دیدنی است که از آن می‌توان اطلاعات زیاد و متنوعی از مناطق متعدد ایران یا در حوزه قلمرو اردوان چهارم به دست آورد.»^۲

لیندسی از آقای لی نور منت به سبب دادن اطلاعات بسیار ارزشمند در حوزه مسایل اجتماعی و ارسال اطلاعات بسیار ارزشمند در حوزه سکه شناسی جهت تکمیل شدن کتابش تشکر زیادی می‌کند.^۳

ارزیابی کتاب:

کتاب آقای لیندسی در دو بخش تقسیم شده است، بخش اول کتابش در حوزه تاریخ سیاسی و شرح و توصیف شاهان اشکانی به تاسی و استفاده از منابع دست اول چون: تاسیتوس، آپیان، دیو کاسیوس، ژوستین، پلوتارک، اروسیوس، ژورفیوس، پولوبیوس..... رقم خورده است. او سعی دارد کار متفاوتی از آنچه که تا زمان خودش تألیف شده است ارائه دهد.

مؤلف می‌گوید: «در بخش سکه شناسی از آثار متعدد سکه شناسان و ارسال سکه‌های مجموعه آنها سود جسته است. اطلاعاتی که کتاب حاضر ارائه می‌دهد در نوع خود بی نظیر و کم نظیر است چراکه مؤلف عنوان می‌کند که می‌خواهد به بخشی بپردازد که به آن توجه نشده است. بیشتر کار مؤلف به سکه‌های ارائه نشده‌ای چون: سکه‌های نقره‌ای و سکه‌های برنزی شاهان و شاهزادگان اشکانی معطوف شده است که ابعاد این سکه‌ها بسیار کوچک هستند.»^۴

مؤلف علاوه بر حوزه سکه شناسی به مسایل سیاسی، اجتماعی، حدود و محدوده جغرافیایی دولت اشکانی توجه دارد^۵ و سعی و تلاش دارد که در این حوزه اطلاعات وسیعی ارائه کند و عنوانی که برای کتاب انتخاب کرده است در راستای رساندن این مقصود است. مؤلف سعی دارد از موضوع اصلی خود خارج نشود ولی در کنار آن به حکومت‌ها و ممالک همجوار چون: دولت سلوکی، دولت روم، دولت یونانی باکتریا، دولت هندسکایی..... و ایالت‌های کوچک همجوار دولت اشکانی در غرب و حتی در شرق و در کنار آن به شاهزادگان و حکومت‌های وابسته ایالتی در درون حاکمیت ارضی دولت اشکانی اشاره می‌کند. اثر حاضر با توجه به دو بعد سیاسی و اجتماعی و سکه شناسی به طوری که مؤلف سعی کرده است به طور یکسان به هر دو بپردازد در نوع خود جالب و قابل توجه است.

پی‌نوشت:

- 1 - Jan,Lindsay,Aviw of The Historyand Coinage of The Parthians with Descriptive and Tables,London,Moore-Cork,1852,P.V
- 2 - ibd
- 3 - Jan,Lindsay,Aviw of The Historyand Coinage of The Parthians with Descriptive and Tables,London,Moore-Cork,1852,P.V
- 4- ibd.P.vii
- 5 - ibd
- 6 - ibd
- 7 - Jan,Lindsay,Aviw of The Historyand Coinage of The Parthians with Descriptive and Tables,London,Moore-Cork,1852,P.Vi
- 8 - Ibd
- 9 - Ibd
- 10- Ibd
- 11 -Jan,Lindsay,Aviw of The Historyand Coinage of The Parthians with Descriptive and Tables,London,Moore-Cork,1852,P.131-213.
- 12 - ,ibd. P 1-127